

FILOSOFIJA

Valstybinio brandos egzamino
 antra dalis

Trukmė – 3 val. (180 min.)

I DALIS (40 taškų)

1. Perskaitykite Frydricho Nyčės (*Friedrich Nietzsche*) veikalą „Apie istorijos naudą ir žalą gyvenimui“ ištrauką. Remdamiesi ištrauka ir žiniomis, atsakykite į 1.1–1.5 klausimus.

„Beje, nekenčiu viso to, kas mane vien pamoko, bet nepadaro manęs veiklesnio.“ Tai Gėtės (*Johann Wolfgang Goethe*) žodžiai, kuriais, kaip nuoširdžiu *ceterum censeo*¹, galėtume pradėti mūsų svarstymą apie istorijos vertę ir nevertingumą. Mat šiame svarstyme bus bandoma parodyti, kodėl turėtume, Gėtės žodžiais tariant, nekęsti pamokymo, kuris negaivina, žinojimo, nuo kurio silpsta veiklumas, kodėl turėtume nekęsti istorijos, kuri yra prašmatnus žinojimo perteklius ir prabanga. Taip turėtume elgtis todėl, kad mums dar stinga to, kas būtiniausia, o perteklius yra būtinybės priešas. Žinia, istorija mums reikalinga, tačiau reikalinga kitaip, nei ji reikalinga išpaikintam žinių sodo dykinėtoju, kad ir su kokia panieka jis žvelgtų į mūsų grubius ir nepatrauklius poreikius ar reikmes.

- 1.1. Kodėl F. Nyčė kritikuoja istoriją kaip mokslą?

Juodraštis

.....

.....

(1 taškas)

- 1.2. Kodėl F. Nyčė savo argumentus dėsto, remdamasis poetu Johanu Volfgangu Gėte?

Juodraštis

.....

.....

(1 taškas)

¹ *Ceterum censeo* (lot.) – vis dėlto manau. Ši frazė priskiriama Romos senatoriui Katonui Vyresniajam (234–149 m. pr. Kr.). Norėdamas įtikinti senatą nedelsiant paskelbti karą Kartaginai, kurią jis laikė mirtinu Romos priešu, visas senate pasakytas kalbas Katonas baigdavo žodžiais: *Ceterum censeo Carthaginem esse delendam* (Vis dėlto manau, kad Kartaginą reikia sunaikinti). Kaip tik tokį nuolatinį primygtinį kartojimą F. Nyčė čia ir turi omenyje.

- 1.3.** Paaiškinkite J. V. Gėtės teiginį: „Beje, nekenčiu viso to, kas mane vien pamoko, bet nepadaro manęs veiklesnio.“ Pateikite šį teiginį iliustruojantį pavyzdį.

Juodraštis

Paaiškinimas

Pavyzdys

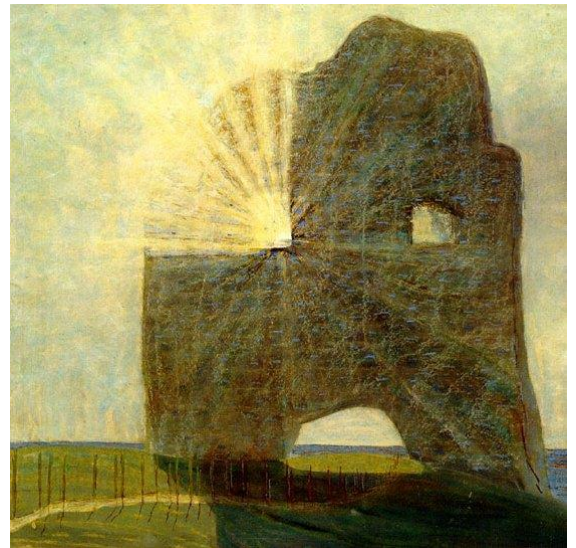
(2 taškai)

- 1.4.** Remdamiesi Mikalojaus Konstantino Čiurlionio paveikslu „Praeitis“ (1907) ir siedami jį su F. Nyčės tekstu, iškelkite vieną filosofinį klausimą.

Juodraštis

.....

(1 taškas)

- 1.5.** F. Nyčė yra laikomas vienu žymiausių nihilizmo atstovų. Paaiškinkite nihilizmo sąvoką. Pateikite vieną argumentą, kodėl F. Nyčė priskiriamas prie nihilizmo atstovų.

Juodraštis

Nihilizmas –

Argumentas

(2 taškai)

2. Remdamiesi A ir B šaltiniais bei žiniomis, atsakykite į 2.1–2.5 klausimus.

A šaltinis

Dabar, mano siela, sužadink ir įtempk visą savo intelektą ir, kiek galėdama, pamąstyk, koks ir koks didis yra šis gėris. Juk jei kiekvienas gėris teikia džiaugsmą, tai įdėmiai pamąstyk, kiek daug džiaugsmo teikia gėris, apimantis bet kokio gėrio teikiamą malonumą, bet ne tokį, kokį patyrėme iš sukurtųjų dalykų, o tokį, kuris tiek skiriasi nuo jo, kiek Kūrėjas skiriasi nuo kūrinijos. Juk jei geras sukurtasis gyvenimas, tai koks geras yra kuriantysis gyvenimas? Jei malonus suteiktasis išganymas, tai koks malonus yra bet kokį išganymą teikiantis išganymas? Jei mylėtina įsteigtųjų dalykų pažinimo išmintis, tai kaip mylėtina išmintis, iš nieko įsteigusi visus dalykus? Pagaliau jei daug ir visokio džiaugsmo yra džiuginančiuose dalykuose, tai kiek ir kokio didelio džiaugsmo turi tas, kuris padarė pačius tuos džiuginančius dalykus?

B šaltinis

Benoco Gocolio (*Benozzo Gozzoli*) paveikslas „Šv. Tomo Akviniečio triumfas“, 1470–1475 m.

2.1. Okamo skustuvo principo, kartais dar vadinamo paprastumo principu, pavadinimas kilo pagal garsaus XIV a. anglų filosofo Viljamo Okamo (*William Ockham*) pavardę. Šiuo atveju „skustuvas“ reiškia nereikalingų prielaidų pašalinimą. Remdamiesi tokiu Okamo skustuvo principo aiškinimu, vienu sakiniu suformuluokite A šaltinio pagrindinę mintį.

Juodraštis

.....

.....

(1 taškas)

2.2. Petras Damianis (*Petrus Damiani*), filosofas scholastas, siūlė filosofiją traktuoti kaip teologijos tarnaitę. Remdamiesi B šaltiniu, savo žodžiais paaiškindite, ką simbolizuoja Tomo Akviniečio (*Thomas Aquinas*), kaip centrinės figūros, vaizdavimas šiame paveiksle.

Juodraštis

.....

.....

(1 taškas)

2.3. Pasirinkite vieną T. Akviniečio Dievo buvimo įrodymą ir jį paaiškinkite.

Juodraštis

.....

.....

(1 taškas)

2.4. Kas bendra sieja Anzelmą Kenterberietį (*Anselm of Canterbury*) ir Tomą Akvinietį?

Juodraštis

.....

.....

(1 taškas)

2.5. A. Kenterberietis yra vienas žymiausių ankstyvosios scholastikos atstovų. Paaiškinkite scholastikos sąvoką.

Juodraštis

Scholastika –

.....

(1 taškas)

3. Perskaitykite Emanuelio Levino (*Emmanuel Lévinas*) knygos „Etika ir begalybė“ ištrauką. Remdamiesi ištrauka ir žiniomis, atsakykite į 3.1–3.5 klausimus.

Veikiau manau, kad prieiga prie veido yra iš karto etinė. Kai matote nosį, akis, kaktą, smakrą ir galite juos aprašyti, jūs atsisukate į kitą asmenį kaip į objektą. Geriausias būdas susitikti su kitu asmeniu – tai net nepastebėti jo akių spalvos! Kai stebime jo akių spalvą, mūsų santykis su kitu asmeniu nėra socialinis. Žinoma, juslinis suvokimas gali užvaldyti santykį su veidu, tačiau veido specifika į šitai neredukuojama. [...] Veidas yra reikšmė, reikšmė be konteksto. Tuo noriu pasakyti, kad kitas asmuo dėl savo veido tiesumo nėra personažas kontekste. Paprastai esame „personažai“: Sorbonos profesorius, valstybės tarybos viceprezidentas, tokio ir tokio sūnus, paso įrašai, nešiosena, elgsena. Kiekviena reikšmė įprastine šio žodžio prasme siejasi su tokiu kontekstu: dalyko prasmė priklauso nuo jo santykio su kitu dalyku. Čia, priešingai, veidas yra prasmė tik dėl jos pačios. Tu – tai tu. [...] Kaip tik todėl veido reikšmė verčia jį išeiti už būties kaip žinojimo koreliato.

3.1. Ką E. Levinas vadina pirmąja filosofija?

Juodraštis

.....

.....

(1 taškas)

- 3.2.** Remdamiesi ištrauka, pateiktu paveikslu ir E. Levino filosofija, suformuluokite probleminį klausimą.

Juodraštis

.....

.....

.....

.....

(1 taškas)

- 3.3.** Paaiškinkite, kaip suprantate E. Levino mintį: „Kai stebime jo [žmogaus] akių spalvą, mūsų santykis su kitu asmeniu nėra socialinis.“

Juodraštis

.....

.....

(1 taškas)

- 3.4.** E. Levinas yra vienas iš dialogo filosofijos atstovų. Paaiškinkite dialogo filosofijos sampratą. Koks dar filosofas priskiriamas šiai krypciai?

Juodraštis

Paaiškinimas

..... Filosofas

(2 taškai)

- 3.5.** Kaip E. Levinas vadina atsakomybę, kuri nėra abipusė, pavyzdžiui, kai žmogus padeda kitam žmogui, tačiau nelaukia iš jo to paties?

Juodraštis

.....

(1 taškas)

4. Pateikiama filosofo Epikteto (*Epiktētos*) pokalbio su vienu jo mokiniu ištrauka. Mokinys buvo pasiūstas į Romą kaip žvalgas pasižiūrėti, kokia ten vyrauja politinė situacija, ir grįžo išsigandęs to, ką ten pamatė: baisią tremtį, skurdą ir persekiojimus. Remdamiesi ištrauka ir žiniomis, argumentuotai atsakykite į 4.1–4.5 klausimus.

Aplinkybės kaip tik išryškina žmones. Ateityje, susidūręs su aplinkybe, atmint, kad Dievas tarsi gimnastikos treneris suvedė tave vieną prieš vieną su netašytu jaunuoliu.

– O kam? – sako.

– Kad iš tavęs išeitų olimpiados nugalėtojas: be prakaito tai nepasiekama. Man rodosi, niekam nepasitaikė geresnių aplinkybių kaip tau, jei nori pasinaudoti jomis kaip atletas jaunuoliu. [...] Pirm tavęs pasiūstas žvalgas Diogenas mums pranešė ką kita. Jis sako, kad mirtis – ne blogybė, nes ji nėra negarbė; sako, kad šlovė – pakvaišėlių keliamas triukšmelis. O ką kalbėjo šis žvalgas apie sunkumus, apie skurdą? Kad esą būti nuogam visada geriau, negu vilkėti bet kokią drabužiu, nors jis būtų ir su purpuriniu pakraščiu. Kad saldžių saldžiausias miegas esąs ant plikos žemės. Ir kiekvienam atvejui jis pateikia įrodymą: savo drąsą, sielos ramybę, pagaliau ir kūną – puikų, tvirtą.

- 4.1. Paaiškinkite, kodėl, pasak Epikteto, aplinkybės atskleidžia žmonių būdą.

Juodraštis

.....

(1 taškas)

- 4.2. Pateikite po vieną stoikų ir kinikų filosofinių mokyklų, kurioms atstovauja filosofai Epiktetas ir Diogenas, bruožą.

Juodraštis

Stoikų filosofinės mokyklos bruožas

.....

Kinikų filosofinės mokyklos bruožas

.....

(2 taškai)

- 4.3. Įvardykite jums žinomą filosofą, kurio gyvenimo būdas, jūsų manymu, buvo artimas stoikų ir kinikų filosofinių mokyklų pažiūroms. Argumentuokite, kodėl pasirinkote šį filosofą.

Juodraštis

Filosofas

Argumentavimas

.....

(2 taškai)

- 4.4. Pateikite pavyzdį, kaip stoikų filosofija galėtų pasitarnauti šių laikų žmogui.

Juodraštis

.....

(1 taškas)

- 4.5.** Stoikai pabrėžė apatijos afektams, t. y. labai stipriems jausmams, svarbą. Paaiškinkite, ką tai reiškia, ir pateikite tai iliustruojantį pavyzdį.

Juodraštis

Paaiškinimas

.....

Pavyzdys

.....

(2 taškai)

- 5.** Platono (*Platōn*) veikale „Valstybė“ pateikiama Sokrato (*Sōkratēs*) pokalbio su Glaukonu apie tai, kaip turi būti auklėjami sargybiniai idealioje valstybėje, ištrauka. Remdamiesi ištrauka, argumentuotai atsakykite į 5.1–5.5 klausimus.

– Vadinasi, kalbos gražumas, harmoningumas, grakštumas ir ritmingumas išplaukia iš sielos paprastumo [...], kuriame jungiasi gėris ir grožis². [...]

– Juk šito apstu dailėje ir visose vaizduojamojo meno šakose – audimo, siuvinėjimo mene, statyboje, visokių reikmenų gamyboje, kūrų ir augalų prigimtyje: viskas yra arba gražu, arba bjauru. Bjaurumas, neritmingumas ir neharmoningumas yra giminingi kalbos ir būdo piktumui, o priešingos savybės yra artimos išmintingumui ir dorovingumui. [...]

– Negi mums reikės prižiūrėti tik poetus ir versti juos arba įkūnyti savo kūrinuose gerus papročius, arba visai atsisakyti kūrybos? Ar nereikės kontroliuoti ir kitų menininkų ir neleisti jiems gyvų būtybių paveiksluose, pastatuose ir kitokiuose kūrinuose įkūnyti ydų, nesivaldymo, žemumo ir bjaurumo? O tiems, kurie negalės paklusti šitiems reikalavimams, iš viso neleisime kurti; kitaip mūsų sargybiniai, augdami tarp tų blogio atvaizdų, tarsi gandydamiesi užterštoje ganykloje ir kasdien po truputį skabydami apnuodytą žolę, pamažu, nejučiomis sukauptų savo sieloje didelį blogį. [...]

- 5.1.** Kaip, pasak Platono, meno estetinės savybės susijusios su būdo dorybėmis?

Juodraštis

.....

.....

(1 taškas)

- 5.2.** Paaiškinkite, kokią funkciją Platono idealios valstybės santvarkoje atlieka sargybiniai. Įvardykite dorybę, kuri jiems svarbiausia.

Juodraštis

Paaiškinimas

..... Dorybė

(2 taškai)

² kalokagātija (gr. *kalokagathia* < *kalos kai agathos* – gražus ir geras) – senovės graikų sąvoka, reiškianti žmogaus etinį estetinį idealą – fizinio grožio ir dorovinio tobulumo derinį. <https://www.vle.lt/straipsnis/kalokagatija/>

5.3. Kodėl, pasak Platono, menininkų kūryba turi būti kontroliuojama?

Juodraštis

.....

.....

(1 taškas)

5.4. Ar pritariate Platono idėjai, kad meno kūrinys gali daryti neigiamą įtaką žmogui? Savo nuomonę argumentuokite.

Juodraštis

.....

.....

(1 taškas)

5.5. Pateiktoje pokalbio ištraukoje Platonas naudoja savo mokytojo Sokrato metodą, kai klausimais ir atsakymais siekiama išsiaiškinti dalyko esmę. Įvardykite šį metodą.

Juodraštis

.....

(1 taškas)

6. Garsi medijų filosofo Maršalo Makluano (*Marshall McLuhan*) ištara „aš neaiškinu – aš tyrinėju“ pažymi jo nelineinį mąstymą, atsiribojimą nuo tradicinių pasaulio reiškinių aiškinimo. Jo tyrinėjimų akiratyje buvo ir technologijos. Pateikiama M. Makluano knygos „Kaip suprasti medijas“ ištrauka: „Tai, ką mes vadiname „mechanizacija“, tėra gamtos, mūsų pačių prigimties, pavertimas išplėstinėmis ir specializuotomis formomis. Posakis „ką paukštis darė vakar, žmogus gal darys kitąmet“ yra paraidžiui išsakyta pastaba apie technologijų raidą.“ Remdamiesi šia ištrauka ir nuotraukomis, argumentuotai atsakykite į 6.1–6.5 klausimus.

6.1. Remdamiesi posakiu „ką paukštis darė vakar, žmogus gal darys kitąmet“, pateikite medijų pavyzdį.

Juodraštis

.....

.....

(1 taškas)

6.2. Paaiškinkite, kaip suprantate M. Makluano ištara „aš neaiškinu – aš tyrinėju“. Pateikite šią ištara iliustruojantį pavyzdį.

Juodraštis

Paaiškinimas

.....

Pavyzdys

.....

(2 taškai)

6.3. Remdamiesi dviem pasirinktomis nuotraukomis, suformuluokite dvi problemas, kurias galėtų tirti medijų filosofija.

Juodraštis

.....

(2 taškai)

6.4. Paaiškinkite, kaip suprantate filosofo M. Makluano mintį, kad medijos yra žmogaus tęsiniai. Pateikite šią mintį iliustruojantį pavyzdį.

Juodraštis

Paaiškinimas

Pavyzdys

.....

(2 taškai)

6.5. Pateikite pavyzdį, kaip, visuomenėje įsitvirtinus medijoms (mechanizacija, robotai, televizija, internetas), pasikeitė žmonių tarpusavio santykiai.

Juodraštis

.....

(1 taškas)

II DALIS (20 taškų)

Remdamiesi pateiktais A, B ir C šaltiniais, parašykite filosofinę esė šia tema:

„Pasaulis nėra vien suskaičiuojamų arba nesuskaičiuojamų, pažįstamų ir nepažįstamų dalykų sandauga. Bet pasaulis nėra ir vien įsivaizduoti rėmai, įrėminantys viso to, kas egzistuoja, sumą.“

Martinas Heidegeris (*Martin Heidegger*)

A šaltinis (Iš *Georgo Steinerio* knygos „*Heideggeris*“)

Van Gogo (*Vincent van Gogh*) paveikslas. Pora grubių valstietiškų batų, nieko daugiau. Iš esmės paveikslas nieko nevaizduoja. Tačiau su tuo, kas ten yra, bemat esi vienas, tarsi vėlų rudens vakarą, gęstant paskutiniams bulvieniojaus laužams, pats pavargęs eitum su kauptuku iš laukų namo. Kas ten yra? Drobė? Potėpiai? Spalvų dėmės?

B šaltinis (Iš *Martino Heidegerio* esė „*Kūrybinis gamtovaizdis: kodėl mes liekame provincijoje?*“)

Štai mano pasaulis, kuriame aš dirbu. Tačiau tokį jį mato svečias ar poilsiautojas. Tuo tarpu mano paties žvilgsnis beveik niekad šitaip jame nerymoja. Aš išgyvenu jį kitaip: valanda po valandos, dieną ir naktį jis vilnija metų laikų kaitoje. Kalnyno masė, jo pirmąpradžią uolienu tvirtumas, mėslus eglių augimas, šviesus ir paprastas žydinčių Alpių pievų puošnumas, neperregimai tamsią rudens naktį girdimas tarp akmenų vinguriuojančio upelio čiurlenimas, sniego pusnyse skendinčių laukų griežtas paprastumas – visa tai spiečiasi ir skuba gyventi kasdienį gyvenimą ten aukštai kalnuose.

Ir vėlgi – visa tai esti ne ypatingomis išskirtinėmis sąmoningo susitelkimo akimirkomis, ne tada, kai įsijautę gėrimės visomis tomis grožybėmis, o tik tada, kai mūsų pačių buvimas pasineria į darbą ir nugrimzta jame. Tik darbas atveria erdves, kuriosna įžengia šių kalnų tikrovė. Visa darbų seka giliai nugrimzdusi gamtovaizdžio buvimo vyksme.

C šaltinis (Iš *Žano Polio Sartro* veikalo „*Egzistencializmas – tai humanizmas*“)

Esame vieni, be pasiteisinimų. Aš tai apibūdinčiau teigdamas, kad žmogus yra pasmerktas būti laisvas. Pasmerktas, nes ne pats save sukūrė, bet, nepaisant to, laisvas, nes nuo tos akimirkos, kai yra įmestas į pasaulį, jis atsakingas už viską, ką daro. [...] Egzistencialistas taip pat nemanytų, kad žmogus gali pasikliauti koku nors žemėje jam duotu ženklu, kuris jį nukreiptų tam tikra linkme, nes, jo nuomone, žmogus pats šifruoja ženklus taip, kaip jam patinka.

JUODRAŠTIS

Lined writing area consisting of 30 horizontal dotted lines for student responses.

Šaltiniai

- Nietzsche, F. *Apie istorijos naudą ir žalą gyvenimui*. Vilnius: Apostrofa, 2022, p. 7.
- Kenterberietis, A. *Proslogionas*. Vilnius: Aidai, 1966, p. 87.
- Levinas, E. *Etika ir begalybė*. Vilnius: Baltos lankos, 1994, p. 86–87.
- Epiktetas. *Rinktinė*. Vilnius: Mintis, 1986, p. 64–65.
- Platonas. *Valstybė*. Vilnius: Mintis, 1981, p. 113, 114.
- McLuhan, M. *Kaip suprasti medijas? Žmogaus tęsiniai*. Vilnius: Baltos lankos, 2003.
- Heideggeris, M, Gadameris, H. G. *Meno kūrinio ištaka*. Vilnius : Aidai, 2003, p. 43.
- Sartre, J. P. *Egzistencializmas – tai humanizmas*. Vilnius: Vaga, 2016, p. 35.
- Heideggeris, M. *Kūrybinis gamtovaizdis: kodėl mes liekame provincijoje?* 1934, p. 1. Ištrauką vertė T. Sodeika.
- Steiner G. *Heideggeris*. Vilnius: Aidai, 1995, p. 67.
- <https://www.freespeechhistory.com/timeline/1225-1274-thomas-aquinas/>
- <https://ciurlionis.eu/content/praeitis?source=map>
- <https://harpers.org/2009/10/philosophers-rumble-over-van-goghs-shoes/>